

Útflutningur hugbúnaðar 2004

Vegna uppgjörs greiðslujafnaðar við útlönd hefur Seðlabanki Íslands aflað upplýsinga frá fyrirtækjum á Íslandi vegna útflutnings þeirra á hugbúnaði og tölvuþjónustu frá árinu 1990. Upplýsingarnar eru notaðar við uppgjör greiðslujafnaðar við útlönd sem hluti af útfluttri þjónustu ásamt því að vera sjálfstæð heimild um stærð og þróun útflutnings íslenskra hugbúnaðarverka.

Hugbúnaður og tölvuþjónusta

Viðskipti með hugbúnað og þjónustu tengda honum hafa vaxið hratt á undanförunum árum. Nokkrum erfiðleikum er bundið að ná utan um og mæla þessi viðskipti, að hluta til vegna þess hve hugbúnaður er flókin afurð. Hann getur ýmist verið sérhæfður samkvæmt pöntun einstakra viðskiptavina eða fjöldaframleiðd afurð. Söluvaran getur verið frumútgáfa hugbúnaðar, leyfi til að nota viðkomandi hugbúnað eða leyfi til að endurframleiða hugbúnaðinn. Hugbúnaður er einnig oft seldur milli tengdra fyrirtækja, þannig að móðurfyrirtæki hannar hugbúnað og svo selja erlend dóttur- og hlutdeildarfélag hugbúnaðinn til endanlegra notenda. Afhendingarleiðir eru einnig margar og ólíkar allt frá hugbúnaði í neytendapakkingum til afhendingar í gegnum internetið. Til að flækja málið enn er hugbúnaður oft hluti af annarri afurð s.s. vél eða vélbúnaði. Útflutningur á hugbúnaði sem er hluti af tækja- eða vélbúnaði telst til vöruútflutnings og þar sem hugbúnaðarkönnun Seðlabankans miðar því að mæla útflutning þjónustu nær könnun Seðlabankans ekki til slíkrar framleiðslu. Við úrvinnslu gagna kom í ljós að í einhverjum tilvikum hafði hugbúnaður sem er hluti af vélbúnaði verið talinn með í útflutningstölum fyrirtækjanna. Leiðréttu þurfti tölur aftur til ársins 1997 vegna þessa. Í könnun Seðlabankans telst eftirfarandi starfsemi til hugbúnaðariðnaðar.

- Greining á þörfum notenda varðandi hugbúnað og vélbúnað.
- Ráðgjöf varðandi hugbúnað og vélbúnað.
- Þróun og framleiðsla á hugbúnaði (bæði sérsniðnum og stöðluðum) ásamt ritun handbóka og forritalýsinga.
- Vefsíðugerð.
- Gagnavinnsla og gagnaskráningarþjónusta.
- Rekstur gagnabanka.
- Rekstur tölvusamskiptanets.

Gagnaöflun

Við val á fyrirtækjum var þeirri megin skilgreiningu fylgt að velja fyrirtæki með aðalstarfsemi í atvinnugreinum sem falla undir hugbúnaðargerð og

ráðgjöf¹ samkvæmt fyrirtækjaskrá Ríkisskattstjóra sem jafnframt höfðu gjaldeyristekjur árið 2004. Jafnframt voru valin nokkur fyrirtæki úr öðrum atvinnugreinum sem ætla má að hafi hugbúnaðargerð innan starfsemi sinnar samkvæmt öðrum heimildum svo sem fyrri könnunum og blaðagreinum. Í fyrirspurn bankans voru fyrirtæki beðin að gefa upp tekjur sínar vegna útflutnings á hugbúnaði og hugbúnaðarþjónustu árið 2004 og skipta þeim niður á milli helstu markaðssvæða. Jafnframt voru þau beðin um að skipta tekjunum upp eftir því hvað flutt var út. Skiptingin var eftirfarandi:

- Hugbúnaður og tölvuþjónusta.
 - A. Sérhannaður hugbúnaður fyrir einstaka viðskiptavinum
 - B. Staðlaður hugbúnaður
 - C. Gagnavinnsla, hýsing, viðgerðir, viðhald og ráðgjöf
- Upplýsingaþjónusta.
- Höfundarlaun og leyfisgjöld.

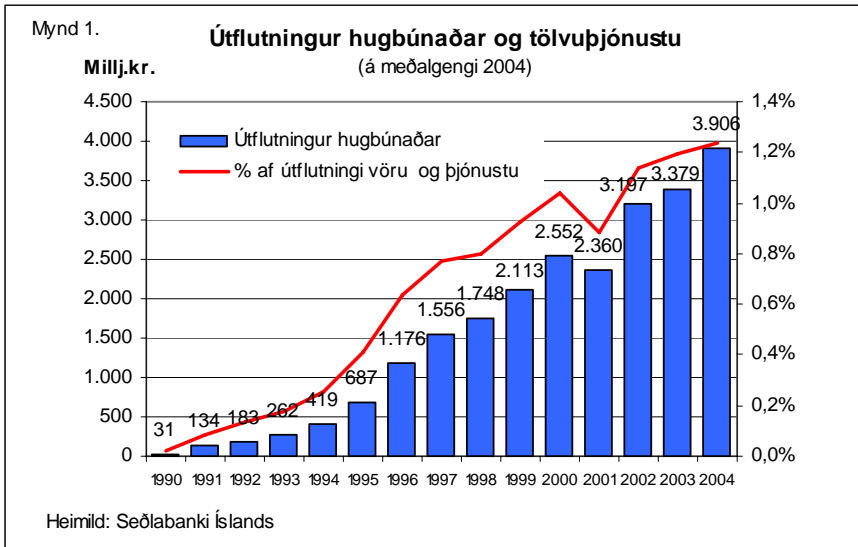
Vegna útflutnings á árinu 2004 var send fyrirspurn til 136 fyrirtækja. Þar af voru 123 fyrirtæki eða 90% sem falla undir hugbúnaðargerð og ráðgjöf en 13 fyrirtæki eða 10% sem falla undir aðrar atvinnugreinar. Svör fengust frá 131 fyrirtæki eða 96,3% fyrirtækjanna. Af þeim höfðu 89 fyrirtæki tekjur vegna útflutnings hugbúnaðar og tölvuþjónustu árið 2004. Gagnasöfnun fór fram frá miðjum febrúar fram í byrjun maí.

Útflutningur

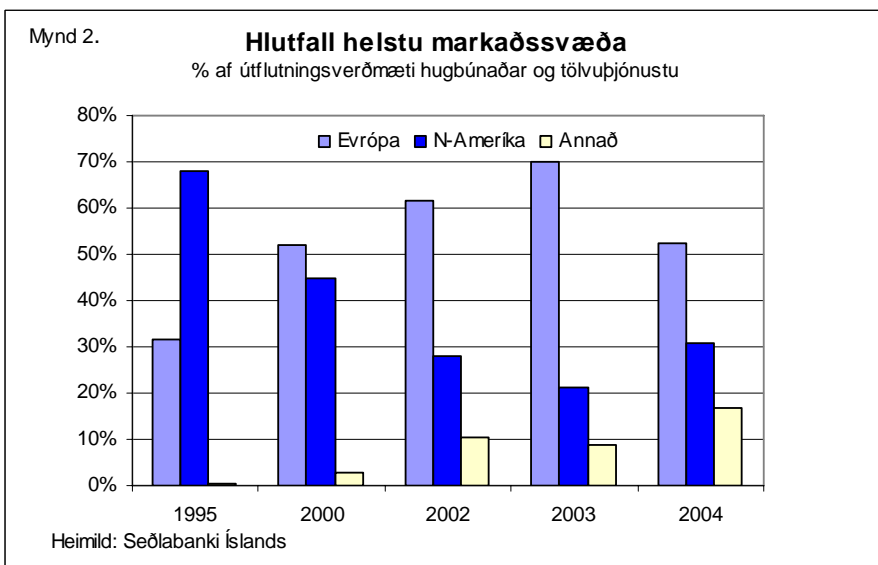
Útflutningur hugbúnaðar nam á árinu 2004 tæpum 3.906 milljónum króna og jókst um rúmar 526 milljónir króna á föstu gengi² frá fyrra ári eða um 15,6%. Fyrirtæki sem hafa hugbúnaðargerð og ráðgjöf sem aðalatvinnugrein stóðu undir 94% af útflutningnum samanborið við 92% árið 2003 og jókst útflutningur þeirra um 17% frá fyrra ári. Útflutningur fyrirtækja í öðrum atvinnugreinum á hugbúnaði og tölvuþjónustu dróst hins vegar saman um rúm 3%. Mynd 1 sýnir útflutning hugbúnaðar og tölvuþjónustu á meðalgengi ársins 2004 árin 1990-2004 og hlutfall hans af heildarútflutningi vöru og þjónustu sömu ár. Útflutningur hefur aukist úr 31 milljón króna árið 1990 í 3.906 milljónir króna á síðasta ári. Frá árinu 2000 hefur útflutningurinn á föstu gengi aukist um tæplega 1,4 ma.kr. eða um tæp 53%. Hlutfall útflutningsins af heildarútflutningi vöru og þjónustu árið 2004 var rúmlega 1,2% sem er lítið eitt hærra hlutfall en árið 2003. Samsvarandi hlutfall árið 2000 var 1,0%.

¹ Atvinnugreinanúmer 72.10.0-72.60.0 Tölvur og tölvuþjónusta, og 71.33.0 Leiga á skrifstofuvélum og tölvum skv. atvinnugreinaflokkun Hagstofu Íslands, ÍSAT95.

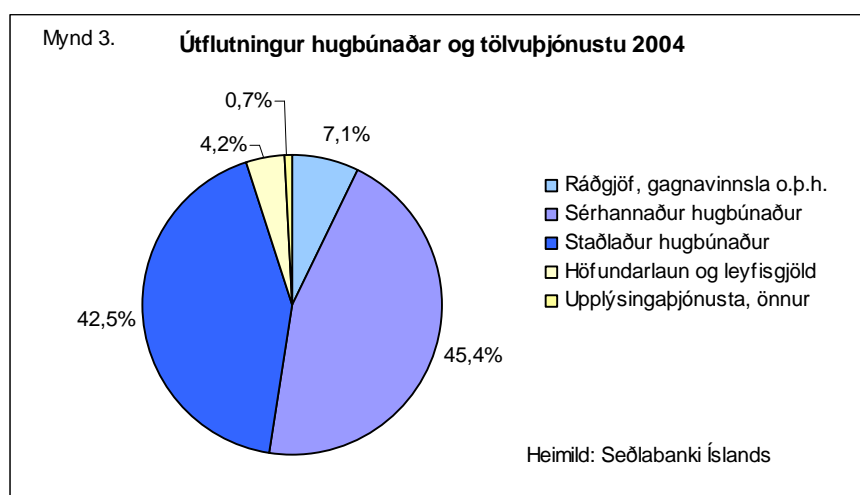
² Reiknað á fast gengi miðað við meðalgengisvísitölu krónunnar.

Stærsta markaðssvæði íslensks hugbúnaðar er Evrópa. Undanfarin ár hefur hlutdeild Evrópu verið að vaxa á kostnað N-Ameríku. Á síðasta ári snérist sú þróun hins vegar við og hlutdeild Evrópu í heildarútflutningi lækkaði úr 70% árið 2003 í rúm 52% árið 2004. Um 94% útflutningsins til Evrópu var til Evrópusambandsins (ESB) þannig að hlutdeild ESB í útflutningnum var 49% samanborið við 66% árið 2003. Á milli árána 2004 og 2003 dróst útflutningur hugbúnaðar til Evrópu saman um tæpar 317 milljónir króna reiknað á föstu gengi² á meðan útflutningur til Bandaríkjanna jókst um 478 milljónir króna. Mynd 2 sýnir skiptingu útflutnings hugbúnaðar og tölvuþjónustu eftir markaðssvæðum. Á myndinni er búið að taka markaðssvæðin saman í þrjá flokka. Flest fyrirtækin eða 64 af þeim 89 sem fluttu út hugbúnað í fyrra fluttu út hugbúnað til Evrópusambandsins og í 31 fyrirtæki var útflutningurinn eingöngu þangað. Um 1/3 fyrirtækjanna fluttu hins vegar út á fleiri en eitt markaðssvæði árið 2004.

Tæp 88% af útflutningi hugbúnaðar og tölvuþjónustu ársins 2004 eða 3,4 ma.kr. var sala á hugbúnaði, stöðluðum og sérhönnuðum samanborið við 71% árið 2003. Rúm 7% af útflutningstekjunum 2004 var ráðgjöf, gagnavinnsla o.þ.h. Tekjur vegna höfundarréttar eða hugbúnaðarleyfa voru rúm 4% árið 2004. Mynd 3 sýnir skiptingu útflutningsins 2004 eftir því hvað flutt var út.

Af fyrirtækjum í könnuninni náðu 9 fyrirtæki að flytja út hugbúnað og tölvuþjónustu fyrir meira en 100 milljónir á síðasta ári samanborið við 11 fyrirtæki árið áður. Þessi 9 fyrirtæki stóðu undir um 58% alls útflutningsi en þau 12 fyrirtæki sem fluttu mest út árið 2003 stóðu undir 57% af útflutningnum. Flest fyrirtækin í könnuninni, eða tæp 43%, voru með útflutningstekjur undir 20 milljónum króna.

Tafla 1. Skipting útflutningstekna vegna hugbúnaðar og tölvuþjónustu 2004

Skipting útflutningstekna	Fjöldi fyrirtækja	Hlutfall fyrirtækja	Útflutningstekjur í m.kr	Hlutfall útflutningstekna
Enginn útflutningur	42	32,1%	0	0,0%
Undir 20 milljónum	56	42,7%	298	7,6%
20-49,9 milljónir	11	8,4%	390	10,0%
50-99,9 milljónir	13	9,9%	954	24,4%
Yfir 100 milljónir	9	6,9%	2.264	58,0%
Samtals	131	100%	3.906	100%